

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תתקי

ערב שבת קודש
פרשת ויגש
ד' בטבת ה'תשע"ב



יוצא לאור עלידי
מכון ליובאוויטש שעלידי
צעירי-אגודת חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

צדקה: בימי התעניות נוהגים לתת לצדקה לפני תפילת מנחה 'אגרא דתעניתא', ויש נותנים לפי עלות הסעודות שהיו אוכלים היום³⁵.

תפילת מנחה:

"בשעה מאוחרת³⁶. סדרה: וידבר וקטורת, אנא בכוח, אשרי, חצי קדיש, קריאת 'ויחל' כבשחרית לשלושה עולים, והשלישי הוא המפטיר, ואין אומרים לאחריה חצי קדיש. מפטירים "דרשו ה' בהמצאו" (ישעיהו נה, ו - נו, ח), ומברך אחר-כך שלוש ברכות עד 'מגן דוד'. יהללו, חצי קדיש, תפילת שמונה-עשרה³⁷.

במנחה אומר גם היחיד 'עננו' בשומע תפילה, ללא חתימה, ומסיים "כי אתה שומע". אם שכח (וכבר אמר שם ה' דסיום הברכה), אומרו בלא

(34) ע"פ המובא בספר-השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 547 הערה 63 בקשר ל"ז בתמוז ות"ב.

(35) והטעם, כדאיתא בספרים [מטה-משה סי' תשנ"ו, אליה רבה סי' תקס"ו ס"ב] שביום התענית יש ליתן סכום הסעודות לצדקה, כדי שמה שאינו אוכל ושותה באותו יום אכן יעלה לקדושה ממש - 'שערי המועדים' אדר, עמ' קמה.

(36) ספר-המנהגים עמ' 48 ובהערה (מלקוטי-דיבורים כרך א עמ' 216, וס' "לא אחרי השקיעה, אלא בשעות המאוחרות, למשל בשעה 8 בשבעה-עשר בתמוז ובשעה 7 בתשעה באב" והוא לערך עד כחצי שעה לפני השקיעה שם). וזאת ע"פ הגמ' (תענית כו, סע"ב. הובאה להלכה בשו"ע אדמוה"ז סי' קכט ס"א), שבתעניות "שאין בהן נעילה" נוהגים להתפלל מנחה רק "סמוך לשקיעת החמה". (37) לוח כולל-חב"ד.

חתימה אחרי 'אלוקי נצור', קודם 'יהיו לרצון' האחרון. הש"ץ אומרו כבשחרית בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'.

הנוהגים נשיאת-כפיים בכל יום, נושאים כפיהם גם בתפילה זו³⁸, רק באם התפילה היא לאחר פלג המנחה. וכשאר נושאים כפיים, אומר הש"ץ ברכת כוהנים.

תחנון, 'אבינו מלכנו', קדיש תתקבל, עלינו, קדיש יתום, אל תירא, אך צדיקים.

תפילת ערבית: אם קשה לציבור להמתין³⁹, יש להתחיל ערבית כך שיגיעו בשעת צאת הכוכבים לקריאת-שמע, ולפחות - שיסימו בשעה זו תפילת ערבית, ויקראו אז קריאת-שמע בזמנה.

(38) שם (שלא כמנהג חסידי פולין וכו' בארה"ק כיום שאינם נ"כ כלל בתפילה זו - לוח 'דבר בעיתו'. מסתבר שנמנעו מזה כיוון שהם רגילים להתפלל מנחה באיחור. וע' כף-חיים שם ס"ק ד). ולכאורה יש לנוהגים כך להקפיד עכ"פ כהספרדים שלא לישא כפיים אלא תוך חצי שעה שלפני השקיעה (כף-חיים שם ס"ק ז, ע"פ הב"ח, שזהו פי' 'סמוך' שבגמ' הנ"ל, ע"ד "סמוך למנחה". וראה ילקוטי-יוסף - מועדים עמ' 550 וש"נ, ונטעי-גבריאל הל' בין המצרים פי"ג ס"ו וש"נ), ולא כהאשכנזים המקילין מפלג המנחה ואילך. כן הובאו בספרים הנ"ל שם דעות אודות אמירת הש"ץ "או"א, ברכנו..." לפני הזמן הראוי לנ"כ, ולכאורה בזה אין להקפיד כ"כ, ראה בשו"ע אדמוה"ז סו"ס קכט מהרמ"א שם.

(39) כמובן, אין לאחר תפילת ערבית משך-זמן לאחר צה"כ, שהרי תמיד יש כאלה שקשה עליהם התענית, ואכן במוצאי תעניות התפלל הרבי ערבית די מוקדם. אך מאידך אין להקדים ללא צורך, וראה במטה-אפרים סי' תר"ב סכ"ט.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש



מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ד' בטבת ה'תשע"ב - י"א בטבת ה'תשע"ב

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ד' בטבת	ה'ל' זכיה ומתנה פרק י"ב.	ה'ל' סנהדרין פרק יח.	מ"ע רמה.
ש"ק	ה' בטבת	ה'ל' שכנים.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק יט.	מ"ע רלו.
א'	ו' בטבת	פרק ד-ו.	פרק כ.	מ"ע רלו.
ב'	ז' בטבת	פרק ז-ט.	פרק כא.	מ"ע רלו.
ג'	ח' בטבת	פרק י-יב.	פרק כב.	מ"ע רלו.
ד'	ט' בטבת	פרק יג-יד. ה'ל' שלוחין ושותפין.. בפרקים אלו. פרק א.	פרק כג.	מ"ע רמה.
ה'	י' בטבת	פרק ט-בד.	פרק כד.	מ"ע רמה.
ו'	י"א בטבת	פרק ה-ז.	פרק כה.	מ"ע רמה.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר**		זמן ותפילין	זריחת החמה	סוף זמן ק"ש	חצות היום והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	72 ד'	120 ד'							
ו', ד' בטבת	5.23	4.35	5.46	6.49	9.10	11.43	12.13	4.45.2	5.12
ש"ק, ה' בטבת	5.24	4.35	5.46	6.49	9.11	11.44	12.14	4.45.8	5.12
א', ו' בטבת	5.24	4.36	5.47	6.49	9.11	11.44	12.14	4.46.6	5.13
ב', ז' בטבת	5.24	4.36	5.47	6.50	9.11	11.45	12.15	4.47.3	5.14
ג', ח' בטבת	5.25	4.36	5.47	6.50	9.12	11.45	12.15	4.48.0	5.15
ד', ט' בטבת	5.25	4.37	5.47	6.50	9.12	11.46	12.16	4.48.8	5.15
ה', י' בטבת	5.25	4.37	5.47	6.50	9.12	11.46	12.16	4.49.6	5.16
ו', י"א בטבת	5.25	4.37	5.48	6.50	9.13	11.46	12.16	4.50.3	5.17

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ו בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ו שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	צה"ש	הדה"י	צה"ש	הדה"י	צה"ש	הדה"י	צה"ש	הדה"י
ויגש	4:09	5:25	4:23	5:26	4:12	5:24	4:28	5:28
ויחי	4:14	5:30	4:28	5:31	4:18	5:29	4:33	5:33

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעלייד צעיריאגודת חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

יור"ר: הרב יוסף יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

אשמנו / א"ל ארך אפים / נפילת אפים / כי עם ה' / כרחם / אלוקינו ואלוקי אבותינו, אזכרה מצוק¹⁹ / א"ל מלך²⁰ / אלקים באו גויים / כרחם / אלוקינו ואלוקי אבותינו, אבן הראשה / א"ל מלך / אבותי כי בטחו²¹ / א"ל מלך / זכור רחמיך²² / זכור לנו ברית אבות / זכור לנו ברית ראשונים / שמע קולנו²³ / הרשענו ופשענו²⁴ / משיח צדקך / א"ל רחום שמך / עננו ה' עננו / מי שענה לאברהם / רחמנא דעני²⁵ / 'אבינו מלכנו' הארוך²⁶, ובו: 'ברך עלינו שנה טובה'; 'זכרנו לו...' [ולא 'זכרנו בספר'²⁷] / ואנחנו לא נדע / חצי קדיש.

על-פי מנהג חב"ד.

19) בבית האחרון של פיוט זה, נדפס "גלה (לשון עבר) לי טובו", ולכאורה, כיוון שזאת בקשה, צ"ל "יגלה" (לשון עתיד), וכן הוא בסידורים: יעב"ץ (המקורי, הוצאת אשכול ח"ב עמ' תצג) ואוצר התפילות (ח"ב עמ' 106).

20) וצ"ל בו "כמו שהודעת", כנדפס בסידורי 'תהלת ה' הישנים (ולא 'כהודעת' כנדפס במחזור השלם וב'סליחות - מנהג חב"ד'), וכך נשמע בבירור מהקלטות מתפילת הרבי בסליחות לעשרה בטבת.

21) פיוט מסוג 'פזמון'. בסוף 'פזמון' 'ברובם המכריע של סליחות הנדפסות - חוזרים חלק מחרוזת הראשון בין חרוז לחברו' ובסוף הפיוט חוזרים את כל החרוז הראשון (הערה 4 ב'ליקוט טעמים ומקורות' הנ"ל), אך במראות: קודש מעשרה בטבת תשמ"ט ברור שהרבי חזר את כל החרוז הראשון בין בית לבית.

22) סידור תהילת ה' עמ' 347. וצ"ל בו "פקדנו בישועתך" בלא ו', כבפסוק, וכן נדפס בסליחות - מנהג חב"ד.

23) פותחים הארון ואומרים פסוק אחר פסוק, חזן וקהל, עד הפסוק 'אל תעזבוני ולא עד בכלל. אחרי "אתה תענה, ה' אלוקיני" סוגרים הארון.

24) מדלגים "או"א. . אשמנו... סרנו... ", כיוון שכבר אמרו זאת בנוסח התפילה (ס' המנהגים עמ' 53). וי"א שהרבי היה מדלג גם "הרשענו ופשענו".

25) במניין של הרבי נהגו תמיד לנגן תפילה זו בסיום הסליחות (ספר-הניגונים, ניגון רמז).

26) כולו יחידו ש"ץ וקהל מתחילה ועד סוף. במניין של הרבי נהגו תמיד לנגן: "אבינו מלכנו, אין לנו מלך אלא אתה" (ספר-הניגונים, ניגון ו).

בסידורי תורה-אור ותהילת ה', ובשנים האחרונות גם במחזור השלם, נדפס: זכויות ה'ז' בשבא והי"כ בשורוק, וכ"ה בלוח התיקון לסידור ת"א, נ"י. תש"א. ואילו במחזור השלם מהשנים תשל"ג-ה: זכויות ה'ז' בקמץ והי"כ בחיריק, וראה סידור 'עבודת ישראל' עמ' 110, ערוך השלם ערך זך א' בסופו, ועוד.

27) ספר-המנהגים עמ' 45. וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר ח"ב עמ' קסג. קובץ 'גדיל תורה' ברוקלין, גליון נח עמ' קלו.

קריאת התורה:

קוראים 'יחל' בשחרית ובמנחה גם אם יש רק שלושה מתענים²⁸.

מי שאינו מתענה, לא יקראוהו לעלות לתורה²⁹. קראו לתורה מי שאינו מתענה, וצר לו להודיע מפני חילול השם - יעלה³⁰.

את הפסוקים: "שוב מחרון אפך..."/ "ה' ה' א"ל רחום... ונקה", "וסלחת לעווננו" - אומר הציבור בקול רם ורק אחר שסיימו, אומרם הקורא בתורה³¹. הרבי, כשעלה לתורה, התחיל לאומרם יחד עם הציבור³².

בקריאת הפסוק "ויקרא בשם ה'", יש להפסיק מעט בין 'בשם' ל"ה" כי בפסוק מופיע תחת המלה "בשם" טעם מפסיק, הטעם 'טיפחא'³³.

שיעורי תורה: לכאורה יש מקום (לנוהגים בכיו"ב) ללמוד היום מעניינא דיומא בתנ"ך (מלכים"ב, כה, אג. ירמיה לט, א. נב, דה. יחזקאל

28) ספר-המנהגים שם. וש"נ.

29) שו"ע ס' תקס"ו ס"ו בשם יש מי שאומר, והובא למעשה בשו"ת צמח-צדק (שער המילואים ח"א ס' י, ובמהדורת תשנ"ד אר"ח ס' קז). במשנ"ב ס"ק כ הביא מסידור דרך-החיים דה"ה למי שאין בדעתו להשלים התענית, ויש מקילין בזה (שערי-אפרים ש"א ס"ט רק במקום צורך גדול, ובשו"ת שואל-ומשיב תניא ח"ב ס' נח ושו"ת אפרקסתא דעניא ס' עז מקילין בכלל, ולכאורה כן משמע משו"ת הצמח-צדק הנ"ל המביא לצירוף גם "ז' שאכלו פחות מכשעור" שהרי מדובר שאח"כ יאכלו כרגיל).

30) לוח כולל-חב"ד בצום גדליה, ממשנה-ברורה ס' תקס"ו סוף ס"ק כא ושו"ת מנחת-אלעזר ח"ב ס' עז.

31) שערי-אפרים שער ח סעיף קז.

32) וסיים עם הש"ץ, 'התקשרות' גליון מ ס"ע 18. ודלא כמ"ש בשערי-אפרים שם, שאומר רק עם הש"ץ.

33) לוח כולל-חב"ד, צום גדליה. ולהעיר, שמהפסק-טעמים זה (בניגוד לפסוקים שבהם קרא אברהם בשם ה', שם אין הפסק בין 'בשם' ל"ה") הוכיח הרמב"ע (לעיל לגיט), שהפירוש הוא

שה' קרא, וכ"ך החוקוני, הספורנו ועוד, ואילו התרגומים, רש"י (לפי הרא"ם) והאברבנאל פירשו שמשה קרא (ע' בתורה שלימה עה"פ). וכבר כתב הרבי, שחייבים לקרוא בתורה בדיק לפי טעמי-

המקרא אף אם אינם מתאימים לפשט הפסוק (לקוטי-שיחות כרך טז עמ' 572). אמנם באבודרהם 'סדר תפילות התעניות ופירושן' (בדפוס ירושלים תשכ"ג ס"ע רנא) כתב זאת בקשר לתפילה, וסיים "ורוב ההמון טועים בזה", ולמעשה לפי הנהגה, כשאומרים 'א"ל מלך', שסימומו הוא בלשון הפסוק, מסיים הש"ץ 'בשם ה'" בהפסק בין 'בשם ל"ה', ואילו כשאומרים 'א"ל ארך אפיים' מסיים 'בשם ה' (ושם נאמר) ללא הפסק, וכן נהג הרבי כש"ץ. וע"ע.

אבן הבוחן לניצחון הספרים - הוספה בלימוד התורה

כדי לדעת באיזה אופן צריכים לחגוג את ניצחונם של הספרים, יש לשאול את הספרים עצמם, ולהתנהג על-פי הוראתם • בשונה מכפי שהוא לפי הנחות העולם, שדבר יקר-ערך שומרים במקום מכובד – הרי שספר-התורה עצמו מדגיש ששלמותו בלימוד וביגיעה • מכיוון שמטרת הספרים היא הלימוד בהם על-ידי ישראל – אין לחשוש אם הספרים ייבלו וייקרעו מרוב שימוש • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

לצאת בלעד, כידוע ומפורסם⁴, והגיעו סוף כל סוף למדינה זו, שבה נתרצבו ממדיה של ספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, ומוסיף והולך עד היום הזה, על-ידי נשיא אגודה זו והנהלתו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר, כלשון חז"ל, "יעקב⁵ אבינו לא מת... מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"⁶, "מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש"⁷. ומכיוון שמדובר אודות ספרייה בקנה-מידה עולמי, המהווה אוצר בלום עבור היהדות התורנית כולה – מובן, שניצחונם וגאולתם של ספרים אלה (בה' טבת) הוא עניין של ניצחון וגאולה עבור היהדות התורנית כולה, כולל ובמיוחד – ניצחון וגאולה להמשך והרחבת הפעולות בהפצת המעיינות חוצה, עד לתורת החסידות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, באופן של "מוסיף והולך"¹,

א. לכל לראש יש להתחיל בפרשת היום, כפי שכבר הכריזו ובאופן של פירסום – פירסומי ניסא' – אודות המאורע שאירע ביום זה, ה' טבת, בשנה שעברה, שבו היה "דין נצח"², הניצחון של הספרים³.

ובפרטיות יותר: המדובר הוא אודות הספרים של ספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, שהוקמה ונתרחבה על-ידי ובנשיאותו והנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, עוד בהיותו במדינה ההיא, וביציאתו ממדינה ההיא, לאחר ימי הגאולה י"ב-י"ג תמוז, נגאלו ויצאו גם הספרים (לאחרי שמסר נפשו שלא

- 1) כהוראת ימי חנוכה – דמינייהו אזלינן, ובפרט ביום השבת שלאחריהם, שבו נעשה העילוי והשלמות ("ויכולו") דימי חנוכה – שכל העניינים השייכים לתורה ומצוותיה, "נר מצווה ותורה אור", צריכים להיות על דרך ובדוגמת אופן הפעולה דנרות חנוכה.
- 2) ל' חז"ל – ויק"ר פכ"ד, ג. וראה שיחת י"ב טבת תשמ"ז.
- 3) ראה גם שיחות ה' טבת (והמשכם בשבעת ימי ההיקף עד י"ב טבת) תשמ"ז – לימודים והוראות מפרשת השבוע וכו' בקשר ובשייכות לפרשת היום.

- 4) ראה גם לקו"ש ח"ד עמ' 1066.
- 5) ועד"ז בנוגע ליוסף (שמו הראשון דכ"ק מו"ח אדמו"ר) – "אלה תולדות יעקב יוסף" – כלשון הכתוב (פרשתנו מה, כו) "עוד יוסף חי".
- 6) תענית ה.ב.
- 7) סוטה יג, סע"ב.

הש"ץ אומר 'עננו' גם בשחרית (בחזרת הש"ץ) בברכה בפני עצמה בין ברכת 'גואל ישראל' לברכת 'רפאנו', "אם יש בבית-הכנסת אף רק שלושה מתענים"¹³. ואם אין, אומרו ב'שומע תפילה'¹⁴. סליחות¹⁵:

אומרים אותן בעמידה¹⁶, ובמיוחד: אשמנו, י"ג מידות, שמע קולנו, וכן אבינו מלכנו. מנהגנו לאומרן אחרי אמירת תחנון, 'והוא רחום' ו'שומר ישראל'¹⁷, בסדר דלהלן:

13) ספר-המנהגים עמ' 45, וש"נ לפסקי דינים לאדמו"ר הצמח צדק א"ח ס' תקס"ו ולשו"ת שלו שער המילואים ס"ח. בשו"ת שם דן לומר עננו אף בלא "שבעה שאכלו פחות מכשעור" האמורים שם, ובפסקי-דינים (שנכתב אח"כ) הורה כן למעשה, ואף באג"ק כ"ק אדמו"ר חט"ז עמ' שיג ובהגותו ללוח כולל-חב"ד תשט"ז (ראה לוח זה ביום תענית אסתר) מעתיק הרבי רק "ג' מתענים" ללא איזכור ה"שבעה שאכלו" כלל [וכן הורה בעל תה"ד – הובא בס' לקט-ישראל] (וראה 'התקשרות' גיליון לג עמ' 18).

14) משנה-ברורה ס' תקס"ו ס"ק יג.
15) סידור תהילת ה' (הישן) עמ' 356.
אם חלה ברית-מילה היום, כשהמילה בשחרית במניין זה, ואף בחתן בו' ימי המשתה (ואף ביום חופתו) אף שאין אומרים תחנון, אומרים סליחות ויודו כרגיל. וי"א שהחתן ובעל הברית עצמם לא יאמרו סליחות (ראה השלמה לשו"ע אדמו"ר ס' קלא ס"ז, נדפסה בסוף ח"א עמ' 357). אמנם היתה בזה הוראה כדלהלן:

"ימי הסליחות של שנת תשי"ד היו בתוך שבעת ימי המשתה שלי. במוצ"ק סליחות, לפני אמירת הסליחות אמר לי כ"ק אדמו"ר: כל הסליחות תאמר בביהכ"ס ביחד עם הציבור, אבל כשנגיע לתחנון [כנראה הכוונה ל'ויאמר דוד... יבשו רגעי' אז תצא מבית הכנסת בכדי לאפשר לציבור לומר תחנון, ואתה לא תאמר, וכשיגמרו התחנון תוכל לחזור לביהכ"ס ולהמשיך אמירת הסליחות עם הקהל. וכן נהגו אח"כ כל השנים... (הרה"ח ר"ל של רגור). ולכאורה ה"ה לסליחות דתענית-ציבור, אלא שכאן אין 'תחנון' וא"צ לצאת, וה"ה לבעל ברית.

לענין 'אבינו מלכנו', חידש הרבי שאמירתו תלויה בתחנון ('אוצר מנהגי חב"ד' אלול-תשרי עמ' ל, משיחת ו' תשרי תשל"ה. וכן נדפס בהסכמת הרבי בסידורי תהילת ה' משנת תשל"ח ואילך בשולי-הגיליון לפני 'למנצח יענך'. וצ"ע שבס' 'שיחות-קודש' תשמ"ח עמ' 865 מסופר, שבצום גדליה תשמ"ח חתן במניין של הרבי ולכן לא אמרו סליחות, וכשעמדו לומר קדיש אחר שמו"ע הורה הרבי לומר 'אבינו מלכנו', עיי"ש. ראה גם 'אוצר' שם עמ' קס ס"ט. 'התקשרות' גיליון שלא עמ' 18).

16) מובא מס' קיצור של"ה.
17) כך נהגו תמיד במניין של הרבי בתענית ציבור שחלה בימי שני וחמישי (ואינו דומה לסדר הסליחות דצום-גדליה, כי שם נכלל 'שומר ישראל' בנוסח ה'סליחות' עצמן).

18) ע"פ לוח כולל-חב"ד, ספר-המנהגים עמ' 53, ו'ליקוט טעמים ומקורות' מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הנדפס בסוף 'סדר הסליחות

ומהודרים עוד יותר. וכן לדבר עם המו"לים ומוכרי הספרים על הנחה מיוחדת לרכישתם, וכל הזריז בכל זה הרי זה משובח, כולל גם על-ידי הזמנה מראש כ'מנוי' ("פרענומזאנטן") המקבל את הספר תיכף ומיד בצאתו לאור. וכן לקיים מנהג ישראל לתת מתנה לחתן – ש"ס, ולכלה – סידור 'קרבן מנחה' (ובימינו אלה – ספרי הלכה בעניינים השייכים להנהגת הבית "בלשון ברורה ודרך קצרה" בלשון-הקודש, או מתורגם לשפת-המדינה), וכל המרובה הרי זה משובח. וכן לתת ספרי קודש כמתנה, גם לילדים, לקראת שמחה פרטית או יום-טוב⁸.

יום חמישי

עשרה בטבת

תענית ציבור⁹.

מי שלא ישן, מותר לו לאכול עד שיעלה עמוד השחר¹⁰. השוכב לישון ובדעתו להשכים לאכול או לשנות, יתנה בפירוש לפני השינה שיוכל לאכול או לשנות. ואם רגיל לשנות בקומו, אין צריך להתנות לשתיה¹¹.

קטנים שיש בהם דעת להתאבל על ירושלים, מאכילים אותם מאכלים פשוטים, ולא יאכלו מעדנים¹².

שחרית: הציבור אומר 'עננו' רק במנחה, אבל

8) התוודעויות תשמ"ח שם עמ' 171-173, תשמ"ט שם עמ' 103. סה"ש תשנ"ב עמ' 227, 360, 488.

9) יום זה הוא התחלת המצור על ירושלים, שהוא המקור לכל הצרות והגלות, ולכן ישנה בו חומרא לגבי שאר הצומות (ראה לקוטי-שיחות כרך כה עמ' 267. כרך ט"ו עמ' 420 הערה 78 וש"נ). ומידה טובה מרובה, שכן הוא גם בנוגע לחלק הטוב ד"אתהפכא חשוכא לנהורא" דיום זה, הן העניין המשותף בכל הצומות, והן העניין הטוב שבמאורע הפרטי דעשרה בטבת, 'סמך' מלשון 'סומך נופלים', שמודגשים בעשרה בטבת יותר מאשר בשאר הצומות – לקוטי-שיחות כרך כה עמ' 464.

10) סידור אדמו"ר 'סדר ספירת העומר' (שהצום מתחיל בעלות השחר). וראה הנסמך ב'התקשרות', גיליון רפב עמ' 18 הע' 4.

11) שו"ע ס' תקס"ד ונו"כ. בכף-חיים שם ס"ק ז אוסר זאת משום אכילה לפני עלות השחר, אבל באג"ק כ"ק אדמו"ר ח"ג עמ' עה איתא, שגם לפי האוסרים זאת בכלל על-פי הוזהר, מותר לכל הדעות באם עושה זאת לרפואה, לכוון דעתו בתפילה וכיוצא בזה. 12) ראה משנ"ב ס' תק"נ ס"ק ה. כף-חיים שם ס"ק ט ונטעיי גביראל בין-המצרים פ"ו עמ' סח, וש"נ.

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת קודש פרשת ויגש

ה' בטבת – ד'ידן נצח'

שחרית. קריאת התורה: לשלישי, מסיימים: "ותחי רוח יעקב אביהם" (מה, כז),¹ לרביעי: "איתו מצרימה" (מו, ז), לחמישי: "הבאה מצרימה, שבעים" (מו, כז).²

* זה היום בו ד'ידן נצח' באופן גלוי, לעיני כל העמים (בבית המשפט הפדרלי), בנוגע לספרי וכתבי רבותינו נשיאינו שבספריית ליובאוויטש, בשנת תשמ"ז.

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הכריז על יום זה כיום סגולה ועת רצון לדורות.⁴ כמו־כן יצא בקריאה קדושה להוסיף ולהרחיב את ספריית אגודת חסידי חב"ד ליובאוויטש, וכן לייסד ספריות תורניות ציבוריות ולהרחיב גם את הספרייה הפרטית של כל אחד ואחד, במיוחד של ילדים ב'בית חב"ד' הפרטי שלהם, בספרי רבותינו נשיאינו ובספרי קודש בכלל.

מדברי הרבי במעמד השמחה: "כמו בעת מאסרו וגאולתו של רבנו הזקן, הרי בעל השמחה והגאולה למד מכל האירועים הוראות בעבודת ה', ואחת המסקנות שלו היתה להוסיף ביתר שאת בהפצת המעיינות חוצה. לאור כל זה ברורה ההוראה האלוקית הנצחית בקשר לאירוע

תורה שבעל פה" [אשר, מפני "עת לעשות לה' גו" התירו לכותבם¹⁶], היינו, משנה וגמרא, ופירושיהן בדברי הגאונים וכו', עד לחיבורו של הרמב"ם, כפי שכותב בהקדמתו לספרו ש"בנותי בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים... בלשון ברורה ודרך קצרה", ולאחרי זה חיבור השולחן-ערוך דהבית-יוסף, חיבור השולחן-ערוך של רבינו הזקן (הלכות בטעמיהן¹⁷), וכן פסקי דינים וספרי כל גדולי ישראל לדורותיהם, כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (שניתן למשה מסיני¹⁸).

והנה, אף-על-פי שהעיקר והכלל הוא ספר-תורה – הרי, גם בנוגע למצוות כתיבת ספר-תורה¹⁹, כתב הרא"ש²⁰ שחיוב זה עיקרו "בדורות הראשונים שהיו כותבין ספר-תורה ולומדין בו, אבל האידנא שכותבין ספר-תורה ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים, מצוות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיה להגות בהן הוא ובניו, כי מצוות כתיבת התורה היא ללמוד בה, כדכתיב²¹ ולמדה את בני-ישראל שימה בפייה, ועל-ידי הגמרא והפירוש יידע פירוש המצוות והדינים על בוריים, לכן, הם הם הספרים שאדם מצווה לכותבם". וכן פוסק הבית-יוסף בשולחן-ערוך²² ש"האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן"²³.

ובדורותינו אלה, שאין צורך לכתוב ספרים, מכיוון שיכולים להשיג ספרים הנדפסים – יש לומר, שיוצאים ידי חובה גם על-ידי קניית ספרים

תוך כדי התגברות על כל המניעות והעיכובים, בדרכי נועם ודרכי שלום, ובאופן של "פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו עמדי"⁸, שגם אנשי אבשלום התפללו לניצחוננו של דוד?⁹

ו"הימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור גו"¹⁰, כלומר, בבוא יום זה בשנה שלאחרי זה¹¹, ועל דרך זה מידי שנה בשנה, "נזכרים" ועל-ידי זה "נעשים" אותם העניינים שהיו בפעם הראשונה¹² – להיקבע ל"יום סגולה" ו"עת רצון" בכל הקשור לניצחונם של הספרים.

ומובן, שכדי לדעת באיזה אופן צריכים לחגוג את ניצחונם של הספרים ("דידן – דהספרים – נצח") – יש "לשאל" את הספרים עצמם, כלומר, יש לעיין ולברר זה בספרים עצמם, ולהתנהג על-פי הוראתם, כדלקמן.

ב. ובהקדמה:

הספר הראשון והעיקרי הכולל את כל הספרים הוא, כמובן, ספר-תורה, החל מספר-תורה שכתב משה רבינו ו'נתנהו בארון לעד'¹³, שהוא המקור לכל ספרי-התורה, שכותבים ומעתיקים ומגיהים זה מזה, עד לספר-תורה דמשה רבינו¹⁴.

וספר-תורה זה כולל את כל הספרים – כל פרטי העניינים דתורה שבעל-פה, ובלשון הרמב"ם בהקדמתו לספרו "משנה תורה": "כל המצוות שניתנו לו למשה מסיני בפירושן ניתנו, שנאמר¹⁵ ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצווה, תורה זו תורה שבכתב, והמצווה זו פירוש..."

(8) תהילים נה, ט.

(9) ירושלמי סוטה פ"א ה"ח.

(10) ל' הכתוב – אסתר ט, כח.

(11) שבו מודגשת השמחה בפועל ובגלוי עוד יותר – לאחרי שכבר היה גם ה"פדיון שבויים" של הספרים (רובם ככולם) שהושבו למקומם בפועל ממש, ביום שני לסדר "ושבתי בשלום אל בית אבי", ב' כסלו (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ ויצא עמ' 15 ואילך, ובהערות 2:18).

ולהעיר מלשון חז"ל (בנוגע לימי החנוכה) – "לשנה אחרת קבעום" (שבת כא, ב).

(12) ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים, ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(13) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד – סכ"ב יד, א"ב.

(14) ראה גם פצע"נ עה"ת ר"פ וילך ובהנמטן שם.

(15) משפטים כ, די.

(16) גיטין ס, א"ב. וש"נ.

(17) לשון ההקדמה לשו"ע אדה"ז.

(18) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו"ש ח"ט עמ' 252.

(19) "מצוות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר-תורה לעצמו, שנאמר (וילך לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר, כתבו לכם תורה שיש בו שירה זו כו" (רמב"ם הל' ס"ת רפ"ז).

(20) הלכות קטנות ריש הל' ספר-תורה.

(21) וילך שם.

(22) יו"ד סע"ד ס"ב.

(23) ויתירה מזה – לכמה דעות (דרישה ופרישה שם סק"ח. ש"ך שם סק"ה) המצווה "האידנא" היא רק בחומשים משנה וגמרא כו', ולא בס"ת.

הנוכחי, שדווקא מן הטיעונים וההאשמות כאילו אגודת חסידי חב"ד, כולל הספרייה שבה נמצאים הספרים וכתבי דא"ח, איננה בשימוש עבור הפצת המעיינות חוצה, הרי דווקא מטיעונים אלו יש ללמוד עתה להגביר עוד יותר את הפצת תורת רבנו ולימודה ביחיד וברבים מתוך שמחה עצומה והתלהבות, שמחה פורצת כל גדר⁵.

מההוראות ("אבן הבוחן" דנצחון הספרים) דיום זה: להוסיף בקביעות עיתים לתורה, כולל ובמיוחד לימוד ברבים, ולכל לראש – לימוד [משניות, ועל דרך זה בספרים שנפדו] המביא לידי מעשה, עד ללימוד ההלכות ברמב"ם ושו"ע ונו"כ ועד לפנימיות התורה, ולעורר רבים לזה⁶.

רכישת⁷ ספרי קודש – שיהיו בכל בית יהודי פרטי, וגם בחדר האוכל, ספרי יסוד (נוסף לחומש, סידור, תהילים, ובבית חסידי – גם ספר התניא וכו') כולל ובמיוחד ספרי הלכה למעשה בחיי יום-יום, שילמדו בהם לעתים קרובות. וכן שלכל ילד וילדה יהיו ספרי קודש משלהם ("תניא קטן"), בחדרם, ויסיירו להם שלא יחששו מקריעה ברוב השימוש, כי אז אדרבה יקנו להם ספרים חדשים

(5) תקציר – ע"פ ימי חב"ד'.

בשעתו נמשכה השמחה שבעת ימים, כאשר בכל יום היה הרבי אומר שיחה מיוחדת. בשיחת ש"פ ויגש אמר בין השאר: "יש להכריז ולפרסם שבימינו אלה נמצאים אנו בזמן (ומקום) מיוחד, אשר, לא נותר בו אלא עניין אחד ויחיד – וחייב אדם לומר בלשון רבו, כלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר: 'עימדו הכן כולכם, לבניין בית המקדש העתידי בבית דוד מלכא משיחא!'" (התועודות תשמ"ז ח"ב עמ' 203).

השיחה האחרונה, אור ל"ב טבת, הוקדשה להצעות להכנות לקראת יו"ד שבט, לכל אנ"ש ולכל ישראל, אנשים נשים וטף, בנייהן הוספה בתורה ובצדקה, כולל בהפצת המעיינות חוצה, עריכת 'בחניות' ע"י עשה לך רב' של כל אחד ואחת מדי עשרה ימים, ודיווח מלא עליהן לרבי (שם, עמ' 236).

(6) התועודות תשמ"ח ח"ב עמ' 164-174. סה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 211-212.

(7) השנה בערב שבת או במוצאי השבת וכיו"ב, כמובן.

פרשת ויגש

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני... ואל יחר אפך בעבדך (מז, יח)

יהודה – מלשון הודאה וביטול, מסמל אדם שהוא בבחינת 'עובד ה' בגופו'. פירושו: הוא עובד את בוראו על-ידי ביטול גופו וחומריותו. עבודת הביורורים שלו היא בדרך 'התלבשות' במתברר, 'העלאה' מלמטה למעלה.

יוסף – מסמל אדם שהוא בבחינת 'עובד ה' בנשמתו', בחלק הנשמה שלמעלה מהתלבשות בגוף. פירושו: עבודתו היא בדבקות וביחוד באלוקות, עבודת הביורורים שלו היא בדרך 'גילוי אור', 'המשכה' מלמעלה למטה, ולא בדרך התלבשות בדבר המתברר.

משמעותה הפנימית של הגשת 'יהודה' אל 'יוסף' היא – העלאת בחינת יהודה והתכללותו בבחינת יוסף. זאת אומרת שניצוצות הקדושה שנתבררו מלמטה למעלה בדרך 'התלבשות' יעברו 'בירור שני' מלמעלה למטה בדרך 'גילוי אור'.

זהו שכתוב במדרש (רבה) כאן "אין לשון ויגש אלא לשון שלום": בירור בדרך 'התלבשות' מחייב מלחמה ומאבק עם המתברר, ואילו בירור בדרך 'גילוי אור' הוא בדרך שלום ומנוחה, כי בהתגלות אור אלוקי מתברר המתברר בדרך ממילא.

(המשך תרס"ו עמ' תפח)

כי למחיה שלחני אלקים לפניכם... לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה (מה, ה"ז)

יוסף ליקט ואסף את ניצוצי החסדים שנפלו במצרים בסוד 'שבירת הכלים', ככתוב (לקמן מז) 'וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים' (כסף רומז לאהבה וחסד, מלשון 'נכסוף נכספת לבית אביך'). הוא עשה זאת כדי להשפיע לישראל מחסדים אלו בכל משך זמן הגלות, ועל-ידי זה יהיה להם גם הכוח לסבול את ארבעת הגלויות (כאדם היוצא לדרך רחוקה, שמכין לעצמו מזון רב כצידה לדרך).

תוצאת השפעה זו היא, שלכל אורך זמן הגלות הזאת מאמינים כל ישראל בביאת המשיח באמונה שלמה ואיתנה בלי שום ספק וספק ספיקא כלל. אמונה זו נובעת מהשפעת החסדים שיוסף השפיע לנשמות ישראל.

זהו שרמז הכתוב:

"וישלחני אלקים לפניכם" – ירידתו של יוסף למצרים ללקט ניצוצי החסדים היתה כדי "לשום לכם שארית בארץ" – שיוכלו בני ישראל להתקיים בארבע הגלויות, ובפרט בגלות האחרונה, "ולהחיות לכם לפליטה גדולה" – ובסוף הגלות יזכו "לפליטה גדולה" של הגאולה.

(אור התורה בראשית כרך ו, עמ' 2216)

הנדפסים, שגם על-ידם נעשה עיקר ותכלית המצווה, "ולמדה גו' שימה בפיהם", לימוד וידיעת התורה²⁴.

ונמצא, שאף שישנו ספר-תורה, הספר הראשון והעיקר הכולל את כל הספרים – מכל-מקום, כדי שיהיה הלימוד בפועל, "ולמדה גו' שימה בפיהם", צריך ללמוד (לא בספר העיקרי והכללי, אלא) בריבוי הספרים המבארים את כל העניינים

בקריאה בספר-תורה. ונקודת החילוק – שהקריאה בספר-תורה עיקרה (לא הבנת תוכן הלימוד, כי אם) קדושת העניין והאותיות כו'²⁶, ואילו הלימוד בשאר הספרים הוא בשביל לדעת פירוש המצוות והדינים על-בוריים, על-ידי העיון וההעמקה להבין היטב בשכלו כו', והרי, מטבע הדברים שבעת הלימוד בהבנה והשגה כו' אי-אפשר להקדיש מלוא תשומת-הלב לזהירות

בדורנו יוצאים ידי חובה גם על-ידי קניית ספרים הנדפסים, שגם על-ידם נעשה עיקר ותכלית המצווה, "ולמדה גו' שימה בפיהם", לימוד וידיעת התורה

ושמירה בתכלית על שלימותן של ספרי הלימוד, ואדרבה – הלימוד כדבעי הוא באופן שמדפדף הלוך ושוב, ומספר אחד למשנהו וכו', עד שספרי הלימוד בלים ונקרעים מרוב השימוש²⁷, על דרך לשון המשנה²⁸ "הפוך בה והפוך בה... ובלה בה". ונמצא, שהספר-תורה עצמו מדגיש גם את מעלת שאר הספרים ("פירושה"), שאף שגדלה ביותר מעלת וקדושת הספר-תורה, מכל מקום, שלימות הספר-תורה – "ולמדה את בני-ישראל שימה בפיהם" – הוא על-ידי הלימוד בשאר הספרים דווקא, שעל-ידם יודעים "פירוש המצוות והדינים על בוריים".

שבספר העיקרי והכללי, אשר, על-ידם דווקא נעשה השלימות של ספר-התורה, "ולמדה גו' שימה בפיהם".

ג. ועניין זה מודגש גם בחילוק בין הלימוד בספר-תורה ללימוד בשאר הספרים (חומשי תורה, משנה וגמרא ופירושה) – הן בנוגע לזמן הלימוד, והן בנוגע לאופן הלימוד:

זמן הלימוד: הלימוד והקריאה בספר-תורה – אינו אלא בזמנים קבועים, ביום השבת, בשני וחמישי, וכיוצא בזה, וגם אז קורין בספר-תורה עצמו רק העולה לתורה והקורא בתורה, ואילו כל הציבור שומעים את הקריאה מתוך החומשים הנדפסים. מה-שאי-כן בנוגע לשאר ספרים – חיוב הלימוד בהם הוא בכל יום ויום, ובכל רגע פנוי.

ואופן הלימוד: הלימוד והקריאה בספר-תורה – צריך להיות בתכלית הזוהרות בכבודו ושלימותו של הספר-תורה, עד לזהירות שלא לגעת בספר-תורה ללא מפה וכו'²⁵. מה-שאי-כן בנוגע ללימוד בשאר ספרים – אף שהלימוד צריך להיות באופן של כבוד וכו', הרי זה שלא בדומה כלל לזהירות

(24) פרטי השקו"ט בזה – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג עמ' 17 ואילך.

(25) ראה מגילה בסופה. רמב"ם הל' ס"ת פ"י ה"ו. שו"ע י"ד סרפ"ב ס"ד.

(26) ולכן, גם עס-הארץ שלא ידע מאי קאמר, עולה לתורה ומברך ברכת התורה (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"ג).

(27) ולכן, 'ספרים של חבירו אסור ללמוד בהן שלא מדעתו... משום דבעל הספרים חושש שמא יקרא בהן הרבה עד שיקרעו מרוב משמושם' (שו"ע אדה"ז או"ח סי"ד סי"ג. וש"ג), וכן המוצא ספרים או שהופקדו אצלו, שצריך לגוללן כד שיכנס בהן מהאוויר פ"א בכל ל' יום, שאז, יש לו רשות לקרות בהם – 'לא יקרא פרשה וישנה, ולא פרשה שלא למדה מעולם, מפני ששוהה הרבה ומושך אילך ואילך ומקלקל הספר' (שם חו"מ הל' מציאה ופקדון סכ"ה. וש"ג), ורק בנוגע לתלמיד חכם יש מתירים ללמוד בהם, כי ודאי אדעתא דהכי הפקידו אצלו (שם סכ"ו. וש"ג).

(28) אבות פ"ה מכ"א.

ד. ויש להוסיף, שהדגשת הלימוד מתוך ספרים הנדפסים היא – לא רק בנוגע ל"פירושה" (שבהכרח ללמדו מתוך ספרים הנדפסים שבהם נכתב "פירוש" התורה שבכתב), אלא גם בנוגע לתורה שבכתב עצמה:

בנוגע לחיוב כל יחיד להשלים פרשיותיו עם הציבור²⁹, שנוסף לכך ש"שומע כל התורה כולה כל שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע – שניים מקרא אחד תרגום³⁰ – מצינו שהאריז"ל היה נוהג לקרות הפרשה (כל פסוק ב' פעמים) מתוך ספר-תורה כשר³¹. וכן מביא רבינו הזקן בשולחן-ערוך שלו³² ש"מי שהוא רגיל בפסוקי טעמים בעל-פה טוב שיקרא שנים מקרא בספר-תורה כשר בכל ערב שבת וערב שבת".

ואף-על-פי-כן, המנהג בפועל – "מעשה רב"³³ – גם אצל גדולי ישראל, וכן אצל רבותינו נשיאינו, שקורין שניים מקרא (לא מתוך ספר-תורה כשר, אלא) מתוך חומשים הנדפסים דווקא³⁴, שבוזה מודגש עוד יותר עליו הספרים הנדפסים (נוסף לכך שעל-ידם נעשה עיקר שלימות הספר-תורה, "ולמדה גו' שימה בפיהם", לימוד וידיעת פירוש המצוות והדינים על בוריים).

ה. על-פי זה מובן בהנ"ל – ובהקדמה: על-פי הנחות העולם – נצחונו של דבר יקר ערך, כמו אבנים טובות ומרגליות, הוא, בזה שמוסיפים בכבודו על-ידי שמירתו במקום הכי מכובד, שלא יגעו בו, ועל-אחת-כמה-וכמה שלא ישתמשו בו, ולכל היותר – לראותו מזמן לזמן. ומצינו דוגמתו גם בענייני קדושה – בנוגע

לבניין בית-המקדש: בדרושי חסידות של פרשת השבוע, פרשת

ויגש³⁵, מבואר העילוי של בית-המקדש לגבי המשכן, שהמשכן היה מארזים, "קורות בתינו ארזים"³⁶, מין הצומח, ובית-המקדש, שנתווסף בו העילוי של דירת קבע (לא רק "ואהיה מתהלך באוהל"³⁷), היה מאבנים דווקא, מין הדומם – על דרך ובדוגמת העילוי דיהודה (ביטול, בחינת הדומם) לגבי יוסף (לשון תוספת וריבוי, בחינת צומח) לעתיד-לבוא, שבמקום עניין "ויגש אליו יהודה"³⁸, שיהודה ניגש ליוסף לקבל השפעה ממנו, יתעלה יהודה להיות למעלה מיוסף, כמו שכתוב בהפטרטה³⁹ "הנה אני לוקח את עץ יוסף גו' ונתתי אותם עליו (למעלה ממנו) את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד גו' ועבדי דוד (מיהודה דווקא) מלך עליהם גו' נשיא להם לעולם"⁴⁰.

והנה, אף שבית-המקדש הוצרך להיות מאבנים דווקא – מכל מקום, לא בנוהו מאבנים טובות ומרגליות, אלא מאבנים סתם, ואילו אבנים טובות ומרגליות נועדו לחושן ואפוד בבגדי כהונה וכהאי גוונא "לכבוד ולתפארת"⁴¹.

וראיה נוספת וקרובה יותר – מספר-תורה, ששומרים אותו בכבוד גדול, בארון הקודש, "לייחד לספר-תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי"⁴².

אבל, הספר-תורה עצמו מדגיש ששלימותו היא על-ידי הלימוד והיגיעה כו' בשאר ספרים שמשמשים בהם ללימוד יום-יומי, ונמצא, שניצחונם של הספרים על-ידי התורה – כמפורש בספרים עצמם – הוא (לא בכך שמכאן ולהבא ישמרו עליהם בכבוד גדול, שלא ליגע בהם וכו', על-דרך ובדוגמת השמירה על ספר-תורה בארון-הקודש כו', אלא אדרבה) שמוסיפים עוד יותר בשימוש והלימוד בספרים, ואדרבה – ככל

(29) ברכות ח, סע"א. רמב"ם הל' תפילה ספ"ג.

(30) שו"ע ואדה"ז או"ח הל' שבת רסרפ"ה.

(31) שער הכוונות עניין ליל ו'. פע"ח שער הנהגת הלימוד.

ובנוגע לתרגום – "היה לו תלמיד אחד שהיה קורא לו התרגום

מתוך ספר התרגום, והוא אומר אחריו" (שער הכוונות שם.

אבל בפע"ח שם: "ומורי זלה"ה היה שומע").

(32) שם ס"ד.

(33) ראה שבת כא, א. וש"נ.

(34) אף שהטעם הוא כדי שיוכלו לקרוא בעצמם גם התרגום,

שנדפס בחומשים ביחד עם המקרא.

סתם שם, כי אם שם שניתן לספר על-ידי מחברו – "יד החזקה"...

בהתוועדות י"א ניסן תשמ"ה (התוועדות תשמ"ה כרך ג' עמ' 1699) אמר הרבי:

דרך אגב, יש לברר (ולעת עתה לא מצאתי דבר ברור) מי היה ראשון שנתן שם זה (יד החזקה), שכן למרות הרמז של מספר הספרים – יד, התוקף והחוזק דהלכה, שעל שם זה נקרא "יד החזקה", הרי מובן שלא כל מי שרוצה יכול (לשנות ועל כל פנים) להוסיף שם לחיבורו של הרמב"ם, לאחרי שהרמב"ם עצמו קבע את שם החיבור.

ולכן כשרואים ששם זה נתפשט ונתקבל בכל תפוצות ישראל, ועד שכבר בדפוסי הרמב"ם הראשונים מופיע הפסוק "ולכל יד החזקה" סביב "דף השער" או שנדפס בדף השער – "משנה תורה והוא יד החזקה" – בהכרח לומר שהדבר נקבע על-ידי גדול בישראל שהיה לו הסמכות – על-פי תורה – להוסיף את השם "יד החזקה".

ובסיום השיחה "על דבר חגיגות סיום לימוד הרמב"ם" (תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס, עמ' רצ) כתב הרבי:

ולהעיר אשר בכמה וכמה דפוסי הרמב"ם הועתק כתוב זה "ולכל יד החזקה גו'" [בשער הספר, וצריך עיון וחפוש שאולי קשרו זה עם חידוש שם הספר (ושינויו) "ספר יד החזקה".

ספר התניא ושמותיו

כותב הרבי בהערות שבסוף התניא (מהדורת תשי"ד ואילך) [בהבא להלן ראה בפרטיות בספר 'נזר התניא' לרב א"ש בוקעיט שליט"א]:

ליקוטי אמרים – בשם זה נקרא על-ידי המחבר רבנו הזקן – ראה הקדמת המלקט, איגרת התשובה (פ"ד, י"ד, י"א). הקדמת הסידור, הערה לתיקון

חצות (בסידור). בכמה מקומות באגרת הקודש, ועוד.

והטעם לכך ביאר הרבי בח"י אלול תשמ"ו (התוועדות תשמ"ו כרך ד' עמ' 406 ואילך) שספר התניא נקרא לקוטי אמרים – כיוון שהוא "מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון", כאמור ב"שער" התניא (וראה גם ספר השיחות תשמ"ח ח"א עמ' 202).

והדיק בכך הוא שכדי לעבוד עבודתו (עבודת ה') כדבעי, זקוק ל"פי ספרים ופי סופרים" שיורו לו הדרך אשר ילך בה.

אבל לאורך מובן, שאין זה ליקוט בעלמא, אלא אדמו"ר הזקן טרח להוציא את עיקר ותמצית התוכן שבספרים וסופרים אלו, עד ריבוי הספרים והסופרים (שהם "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"), ועשה מזה ספר אחד שלם ("עבודה תמה"), שהוא – בלשון הידוע – "תורה שבכתב" של תורת החסידות.

ובספר השיחות תש"נ (כרך א, עמ' 285 הערה 155):

רמז יש כאן, שלימוד ספר זה מביא לקיום היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני-ישראל". וכידוע, שלימוד פנימיות התורה הוא הכנה להתגלות פנימיות התורה לעתיד לבוא.

בשם 'תניא' נקרא הספר על-ידי רבותינו נשיאינו, כפי שמצינו בכמה וכמה דרושי חסידות "כמו שכתוב בתניא" (התוועדות תש"נ, כרך ג עמ' 244).

השם תניא מדגיש בראשונה "עצם עניין לימוד פנימיות התורה, ששכלו של האדם מתאחד עם חכמתו של הקב"ה ביחוד נפלא... בשם 'תניא' מודגשת המעלה דלימוד התורה לכשעצמו" (שם עמ' 245).

הספר – יד החזקה:

בהקדמתו לחיבורו כותב הרמב"ם "קראתי שם חיבור זה משנה תורה". אמנם, השם העיקרי שבו נקרא הספר בתפוצות ישראל (ונדפס גם ב'דף השער') הוא – "יד החזקה", על שם הכתוב "ולכל היד החזקה גו' אשר עשה משה בעיני כל ישראל". ודוגמתו במשה בן מימון שחיבר "יד ספרים – יד החזקה" – לכל ישראל "לקטן ולגדול". ולהעיר:

איתא בספרים שהרמב"ם הוא אחד משלושה גדולי ישראל שבגלל שקראו ספריהם בשמות נעלים ביותר, נענשו כביכול, ספרים לא יקראו בשמות נעלים אלה, והם: הרמב"ם – שקרא ספרו בשם "משנה תורה", השל"ה – שקרא ספרו בשם "שני לוחות הברית", והאלשיך – שקרא ספרו בשם "תורת משה". ושמות אלה לא נתקבלו בתפוצות ישראל, אלא נקראים – רמב"ם של"ה ואלשיך.

אמנם, לא מסתבר לומר שזהו עניין של עונש כו', ובפרט ששם הספר הוא (לא רק רמב"ם אלא גם) "יד החזקה", שגם זה שם חשוב ביותר המדגיש גודל מעלת המחבר והשוואתו למשה רבינו, כנ"ל, ועל דרך זה בנוגע לשל"ה, שמנה ישראל לקרותו בשם "של"ה הקדוש" וכו'.

ובכל אופן צריך עיון וחיפוש באיזה זמן נתחדש השם "יד החזקה" ומי חידש שם זה.

ובהזדמנות נוספת (שיחת ליל יו"ד כסלו תשמ"ה, התועדויות תשמ"ה כרך ב' עמ' 782) אמר הרבי:

...הרמב"ם כותב בהקדמתו: "קראתי שם חיבור זה 'משנה תורה!' – זהו אפוא שמו המקורי של הספר, וצריך עיון וחיפוש בספרים מתי נתחדש השם "יד החזקה" (שם הקשור עם "יד החזקה" שנאמר בנוגע למשה רבנו), או השם "ספר הרמב"ם", שכן שמו המקורי של הספר שניתן על-ידי המחבר עצמו הוא כאמור – "משנה תורה".

איתא בספרים שמצינו שלושה גדולי ישראל שקראו לחיבורם בשם נפלא גדול ומבהיל אשר לאו כל מוחא סביל דא: הרמב"ם – "משנה תורה", האלשיך – "תורת משה", והשל"ה – "שני לוחות הברית". ולפעול, נקראים ספרים אלו בפי כל ישראל בשם אחר. ואין כאן המקום להאריך בזה.

אבל מובן וגם פשוט, שחלילה וחס לומר שעניין

זה פוגע ח"ו בגדלותם והפלאות מעלתם של ספרים אלו, שהובאו בכמה וכמה מקומות בספריהם של גדולי ישראל האמיתיים בתור פוסקים. ועל אחת כמה וכמה בנוגע לספר משנה תורה להרמב"ם.

הקושיה בטלה

מעניין לציין, כי בהזדמנות מסוימת השתמש הרבי בפתגם זה לכיוון השני, כדי להצדיק קריאת שמות נעלים ביותר לספרי חסידות. וכך כותב הרבי בשנת תשי"ג (אגרות קודש כרך ז' עמ' רכו):

ב"ה, כ"ד ניסן, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי שאלתו – אף כי באיחור זמן קצת – ותוכנה: באשר מצא כתבי מאמרי חסידות וראה כתוב על שער הספר השם "כתבי קדש", ובמילא שואל, אשר כיון שגם ספרי התנ"ך קוראים כתבי קדש, אם מותר לקרות בשם כתבי קדש גם כן ספרים אחרים.

ולפלא שאינו יודע אשר כמה וכמה ספרים נקראו בשמות כגון הנ"ל והם: משנה תורה להרמב"ם, תורת משה להרב משה אלשיך, שני לוחות הברית להשל"ה (והנה מזכיר רק אלו האחדים וכהנה וכהנה ימצא ברשימות ספרים), ועל-פי שלשה עדים יקום דבר, ויהי רצון אשר לאחר שראה שקושייתו אינה קושיא יסכים לכל-הפחות לקבוע שיעור תמידי בכתבי קדש רבותינו הקדושים וצוקלה"ה נבג"מ ז"ע.

מקור השם "יד החזקה"

ככמה שיחות מתייחס הרבי לשם "יד החזקה" כשם שניתן על-ידי הרמב"ם עצמו, אף שבשיחות המובאות לעיל ואחרות הרבי משאיר זאת ב"צריך עיון וחיפוש" על-ידי מי נשתנה שם הספר 'משנה תורה' ל'יד החזקה' [וראה בכל עניין זה ב"מבוא לספר משנת תורה השלם", הוצאת חז"ק, הערות 23-48, משם נלקחו מראי מקומות לרשימה זו].

כך למשל בשיחה משנת תשל"ג (שיחות קודש תשל"ד כרך א' עמ' 137) נאמר:

זהו ספר הנקרא בשם "יד החזקה", וזהו אינו

שמוסיפים יותר ללמוד בספרים, נתוסף יותר בכבודם של הספרים (גם אם יבלה ויקרע הספר מרוב לימוד), ועד שעל-ידי זה נתוסף גם בכבוד ושלימות הספר-תורה (שחייבים לשומרה בארון הקודש וכו'), שעיקרה ותכליתה, כאמור, "ולמדה גו' שימה בפייהם", על-ידי הלימוד בספרים הנדפסים.

ובלשון חז"ל – כדאיתא בתנא דבי אליהו⁴³ "שני דברים קדמו לעולם, תורה וישראל ואיני יודע איזה מהם קודם, כשהוא אומר צו את בני ישראל, דבר על בני-ישראל, אומר אני – אליהו הנביא – שישאל קדמו", היינו, שהתורה עצמה מכריזה ש"ישראל קדמו", מכיוון שעניינה של התורה הוא הציווי לבני-ישראל, ודוגמתו בנידון דידן, שהספרים עצמם מכריזים שתכליתם ומטרתם (ובמילא, גם כבודם⁴⁴) – הלימוד בהם, אפילו על-יחשבון שלמותם של הספרים, שייבלו וייקרעו מרוב הלימוד.

1. המורם מכל האמור בנוגע לפועל – שמכאן ולהבא צריך לבוא לידי חיזוק והוספה בלימוד התורה ביתר שאת וביתר עוז, וזהו "אבן הבוחן" לניצחונם האמיתי של הספרים, "דידן (דהספרים) נצח".

ובפשטות – להוסיף בקביעות עתים לתורה, כולל ובמיוחד – לימוד ברבים⁴⁵, "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"⁴⁶, מתוך "דיבוק חברים" ו"פלפול התלמידים"⁴⁷.

ולכל לראש – לימוד המביא לידי מעשה ("גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"⁴⁸), לדעת

43) כ"ה בכ"מ בדא"ח (סה"מ ה'ש"ת עמ' 61. ועוד). וראה תדבאר פ"ד ופל"א. ב"ר פ"א, ד.

44) להעיר גם מסיום וחזותם שיעור היומי ברמב"ם (הל' סנהדרין ספכ"ד) "אין כבוד התורה אלא לעשות על-פי חוקיה ומשפטיה".

45) "לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה", ולא באופן ש"יושבים בד בבד (ביחיד) ועוסקים בתורה... שמתפשם כו" (ברכות סג.ב, וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"י).

46) אבות פ"ג מ"ו.

47) שם פ"ו מ"ו.

48) קידושין מ.ב, וש"נ. הל' ת"ת לאדה"ז שם ה"ב.ג. – ולהעיר מדרושי פ' יגש, שיוסף ויהודה הו"ע תלמוד ומעשה, ומעלתו של יהודה לגבי יוסף (המודגשת בהפטרחה) קשורה

את המעשה אשר יעשון ואלה אשר לא תעשינה, עד ללימוד ההלכות, בספר הרמב"ם, בשולחן ערוך ונושאי כליו כו', ובפנימיות התורה, תורת החסידות, שעל-ידי זה⁴⁹ יכולים לקיים המצוות שחיובן תמידי בכל רגע, אמונת ה', יחודו, אהבתו ויראתו כו'⁵⁰, כמו שכתוב⁵¹ "דע את אלוקי אביך ועבדהו בלב שלם".

ועוד וגם זה עיקר – שהלימוד עצמו הוא באופן שחודר כל המציאות שלו, "כל עצמותי תאמרנה"⁵², "ערוכה בכל רמ"ח אברים"⁵³, מהמוח שבראש עד להעקב שברגל⁵⁴, בכל החיות וההתלהבות כו', ובלשון חז"ל⁵⁵ "מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן כו", היינו, ש"עסק התורה שבכל אחד ובכל זמן (גם בזמן הגלות, גם בחושך כפול ומכופל דגלות זה האחרון) הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה בסני... כאלו קיבלה היום מהר סיני"⁵⁶, כמודגש בנוסח ברכת התורה שבכל יום – "נותן התורה", לשון הווה⁵⁷.

וכל זה – בנוגע לעצמו, ובנוגע לפעולה על הזולת, כלומר, לעורר רבים מישראל להוסיף בלימוד התורה, שכן, פעולת ההשפעה על הזולת, על-פי הציווי "ואהבת לרעך כמוך"⁵⁸, היא, "כלל גדול בתורה"⁵⁹, ויתירה מזה – "זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא"⁶⁰.

משיחת שבת פרשת ויגש, ה' בטבת ה'תשמ"ח,

התועדויות תשמ"ח, כרך ב', עמ' 164-169 (מוגה)

עם העניין שלעתיד לבוא מעשה גדול.

49) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב.

50) אגרת המחבר בריש ספר החינוך (בסופה).

51) דה"א כח.ט. וראה תניא קו"א קנו.ב.

52) תהילים לה.י. וראה תניא פל"ז (מו.א).

53) עירובין נד, רע"א. הל' ת"ת לאדה"ז שם ה"ט.

54) וכמ"ש (תולדות כוה, "עקב אשר שמע אברהם בקולי",

כידוע הפירוש שגם ה"עקב" שברגל שמע כו' (ראה סה"מ

תש"ח עמ' 254. "התמים" ח"ו עמ' נב).

55) ברכות כב.א. וש"נ.

56) תו"א יתרו סז.ב.

57) לקו"ת תוריע כג.א. ובכ"מ.

58) קדושים יט.ח.

59) תו"כ ופרש"י עה"פ.

60) שבת לא.א. וראה תניא פל"ב (מא.א).

מאת הרב מרדכי מנשה לאופר

העוון לא יעכב הגאולה

אמונה בביאת המשיח בביטחון גמור

בדורנו זה צריכה להיות עיקר ההדגשה בתענית דעשרה בטבת – שעניינו (ככל התעניות) "לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה" – בעניין "סומך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני ישראל עלידי הדגשת מעלתו של כל אחד ואחד מישראל, ואהבת הקב"ה אליו באיזה מעמד ומצב שהוא, שלכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו עד עתה, יכול וצריך לקיים תורה ומצוות בשלימות, כולל ובמיוחד – החיזוק והעידוד עלידי האמונה בביאת המשיח וביטחון גמור ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא", וההוספה בהכנה לביאתו עלידי התשובה וקיום התורה ומצוות, ובלשון ההכרזה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: "לאלתר לתשובה, לאלתר לגאולה", "שובה ישראל עד ה' אלוך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש".

ועניין זה (הדגשת מעלתם של ישראל ואהבת הקב"ה אליהם, והאמונה בביאת המשיח) מודגש [...] בהפטרה:

בהתחלת הפטרת יום התענית נאמר "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", שהקב"ה "מצוי" ו"קרוב" לכל אחד ואחד מישראל, כולל זה שאומרים לו "יעזוב (לשון עתיד) רשע דרכו גו", וביודעו שהקב"ה "מצוי" ו"קרוב" (גם) אליו, אזי יעזוב רשע דרכו גו' וישוב אל ה' וירחמהו כי ירבה לסלוח".

וממשיך בכתוב "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאום ה'": אם יבוא בשר ודם ויאמר שצריכים לומר לרשע דברים קשים, לעשות את חשבון העוונות ולהסיק שהעונש על זה הוא כך וכך – אומר הנביא בשמו של הקב"ה "לא מחשבותי מחשבותיכם", "אין שוקלין (חשבון העוונות) אלא בדעתו של א"ל דעות והוא היודע כו", ולא עליפי דעתו ומחשבתו של בשר ודם; "ולא דרכיכם דרכי" דרכיו של הקב"ה, "אב הרחמים", הם "דרכי נועם ודרכי שלום", בסבר פנים יפות, שמחה וטוב לבב.

והמשך הפטרה – "כה אמר ה' שימרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להיגלות": דבריו של הקב"ה ("כה אמר ה'") לעורר את ישראל לקיום התורה ומצוות ("שימרו משפט ועשו צדקה") אינם עלידי איומים רחמנא ליצלן ורחמנא ליצלן של עונש, אלא, "שימרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להיגלות", כלומר, כיוון שתיכף ומיד באה הגאולה האמיתית והשלימה, צריכים להתכונן אליה עלידי זה ש"שימרו משפט ועשו צדקה" [...]

ובתפילה: [...] הביאור בסדר הפסוקים כמו שנקבעו בסליחות בסדר זה דווקא – שב' הפסוקים "כי עם ה' החסד גו' והוא יפדה את ישראל גו" אינם נאמרים בסמיכות זה לזה כסדרם בספר תהילים, אלא מפסיקים ביניהם בפסוק "פדה אלוקים את ישראל מכל צרותיו" – שמבקשים מהקב"ה (ובטוחים שהקב"ה שהוא "שומע תפילה" ימלא הבקשה) שתחילה יפדה את ישראל מ"כל צרותיו", ולכל לראש מהצרה הכי גדולה של הגלות, ואחר כך "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו", היינו, שיגאל את ישראל (אפילו) לפני שיעשו תשובה, "גם העוון לא יעכב הגאולה כי הוא יפדה את ישראל מן העוונות".

[...] ועל אחת כמה וכמה לאחר ש"כלו כל הקיצין", וגם עשו תשובה... הרי בוודאי שתיכף ומיד צריך להיות קיום בקשת בני ישראל "פדה אלוקים את ישראל מכל צרותיו" [...] ויהירצון – והוא העיקר – שמהדיבור, התפילה והבקשה על הגאולה, נבוא לקיום במעשה בפועל באופן של סמיכת גאולה לתפילה, סמיכות ממש ללא הפסק כלל.

(קטעים מהתוועדות שבת קודש פרשת ויחי – ועשרה בטבת י"הפך לשמחה – ה'תנש"א, התוועדות תנש"א כרך ב, עמ' 121-126)

לשמות ספרים ומחבריהם

על גדולי ישראל שנתנו לספריהם שמות נעלים ביותר • מי נתן את השם "יד החזקה" לספרי הרמב"ם, שבהכרח לומר שמדובר בגדול ישראל אמיתי... • על תואר 'כתבי קודש' לכתבי החסידות, וביאורים לשמותיו של ה'תניא' • רשימה ראשונה – לרגל ה' טבת "דין נצח – הספרים"

שילוב תוקף וענווה

כהקדמה לרשימה זו יש להביא דברים שאמר הרבי בהתוועדות ש"פ ויגש תשמ"ז (התוועדות תשמ"ז כרך ב' עמ' 197):

להעיר מתוכן שמות הספרים – שמות שניתנו עלידי רבותינו נשיאינו, בהסכמתם או אפילו ביוזמתם, או עלי-כל-פינים מפני שנהגו ישראל לקרותם בשם זה – ראה הקדמת ספרים אלה (ונפקא מינה גם להלכה – בנוגע לכתובת שמם בשטרות, בנוגע לנדריים וכיוצא בזה)...

ברשימה זו התייחסויות לשמות ספרים, הן ספרים קדמונים הן כאלה שהייתה לרבי מעורבות כזו או אחרת בנתינת שמם.

בסעודת אחרון של פסח תשכ"ז (המלך במסיבו כרך א עמ' קסה) הזכיר הרבי את המובא בספרי פולין כי שלושה מגדולי ישראל העניקו לחיבוריהם שמות נעלים ביותר, אולם למעשה לא עלתה בידם, ושמות אלו לא נתקבלו בתפוצות ישראל. הרמב"ם העניק לספרו את השם 'משנה תורה', השל"ה העניק לספרו את השם 'שני לוחות הברית', והאלישיך קרא לספרו בשם 'תורת משה'. לפועל ספרים אלו נקראים: 'רמב"ם', 'של"ה' ו'אלישיך'.

פתגם זה צוטט עלידי הרבי בהזדמנויות

שונות, במיוחד בקשר לשם 'משנה תורה' שהעניק הרמב"ם לספרו. בהזדמנויות אלו העיר הרבי והבהיר כמה דברים בקשר לפתגם זה, הנה כמה מהם:

בשבת פרשת בשלח תשמ"ג (התוועדות תשמ"ג כרך ב' עמ' 942) התייחס הרבי למי שלועגים ליהודי שמקיים את פסקו של הרמב"ם שעל בני ישראל להשתדל בקיום שבע מצוות בני נח, בין הדברים אמר:

ביחד עם גודל ענוותנותו של הרמב"ם... כאשר מדבור אודות פסקי-דין בנוגע למעשה בפועל – התנהג הרמב"ם בתוקף הכי גדול, עד שקרא לספרו בשם "משנה תורה"!

בדומה לידוע אודות השל"ה שקרא לספרו בשם "שני לוחות הברית" – ובפועל ממש לא נתקבל שם זה, אלא נקרא בשם של"ה בלבד, עד כדי כך שישנם כאלו שאינם יודעים אפילו מה הראשי-תיבות של "של"ה", אבל מאידך – הרי שם זה ניתן עלידי השל"ה הקדוש.

מי נתן את השם?

בשנת תשמ"ח (התוועדות תשמ"ח כרך ב' עמ' 255) דיבר הרבי אודות כמה פרטים הצריכים בירור בשייכות לרמב"ם, וביניהם בנוגע לשם